

**Uluslararası Eğitimde Nitel Araştırmalarda
Mükemmellik Arayışı Dergisi**
<http://www.uenamad.elayayincilik.com/>

Türkiye ve Arnavutluk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması*

Filiz TANRISEVDİ¹, Bilgen KIRAL², Meral ÇOMRUK³

Öz

Çalışma, Türkiye ve Arnavutluk eğitim sistemlerini karşılaştırmak, iki sistemin benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Öncelikle Arnavutluk eğitim sistemi; eğitim yönetimi, denetimi ve finansman yapısı ve öğretmen yetiştirme kriterleri çerçevesinde incelenmiş, ardından Türk eğitim sistemi ile karşılaştırılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada genel tarama modellerinden karşılaştırmalı tarama yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada akademik dergilerde yayınlanmış makaleler, kitaplar gibi bilimsel kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca, iki ülkenin eğitim bakanlıklarının resmî web siteleri taranmış ve uluslararası kuruluşların web sitelerindeki (OECD, EURYDICE, UNICEF, UNESCO, Dünya Bankası vb.) güncel kaynaklardan da yararlanılmıştır. Verilerin toplanmasında ve analizinde nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Arnavutluk eğitim sisteminde okul öncesi eğitimin zorunlu olmadığı, ilkökul ve ortaokul eğitiminin (5+4 yıl) zorunlu olduğu, ortaöğretimin süresi ise türüne bağlı olarak 3 ile 5 yıl arasında olup zorunlu olmadığı tespit edilmiştir. Arnavutluk'ta hem ortaokula ve liseye girişte hem de yükseköğretime girişte ulusal bir sınav yapılmaktadır. Türk eğitim sisteminde ise ilkökul, ortaokul ve lise öğrenimi (4+4+4) zorunlu eğitim kapsamındadır. Türk eğitim sisteminde de Arnavutluk'a benzer şekilde liseye ve yükseköğretime giriş sınavı bulunmaktadır. Arnavutluk'ta eğitim yönetimi yerelleştirilmişken Türkiye'de eğitim yönetimi merkezden yönetim şeklinde gerçekleştirilmektedir. Arnavutluk'ta okul müdürleri her okulda bulunan veli, öğrenci, öğretmen ve yerel yönetim temsilcilerinden oluşan eğitim kurulları aracılığıyla seçilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk eğitim sistemi, Arnavutluk eğitim sistemi, karşılaştırmalı eğitim, doküman analizi

Comparison of Turkey and Albanese Education Systems

Abstract

The study was carried out to compare the education systems of Turkey and Albania and to reveal the similarities and differences of the two systems. Firstly, the Albanian education system was examined within the framework of educational administration, supervision, and financing structure and teacher training criteria, and then compared with the Turkish Education System. In this study, in which the qualitative research method was used, the comparative survey method, one of the general survey models, was preferred. In the research, literature review was made and scientific resources such as articles and books published in academic journals were examined. In addition, the official websites of the education ministries of the two countries were examined and current resources on the websites of international organizations (OECD, EURYDICE, UNICEF, UNESCO, World Bank etc.) were also used. Document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used to collect and analysis the data. It has been determined that pre-school education is not compulsory in the Albanian education system, primary and secondary education (5+4 years) is compulsory, and the duration of secondary education is between 3 and 5 years depending on the type. In Albania, a national examination is held both for entry to secondary and high school, and for entry to higher education. In the Turkish education system, primary, secondary, and high school education (4+4+4) is within the scope of compulsory education. In the Turkish education system, there is a high school and higher education entrance exam similar to Albania. While the education administration is localized in Albania, education administration in Turkey is carried out in the form of centralized administration. In Albania, school principals are selected through education boards in each school consisting of parents, students, teachers, and local government representatives.

Keyword: Turkish education system, Albanese education system, comparison, comparative education, document analysis.

* Bu çalışma, 2. Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sorumlu yazar: Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Aydın Ticaret Borsası Bilim Sanat Merkezi, filizarkan@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1538-7183.

² Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi ABD, bilgen.kiral@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5352-8552.

³ Okul Müdürü, Milli Eğitim Bakanlığı, Aydın Nazilli Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu, meralcomruk09@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6588-0817.

Makale Geçmiş
Makale Türü
Önerilen Atf

Geliş: 26.10.2022
Araştırma Makalesi

Kabul: 07.12.2022

Yayın: 31.12.2022

Tanrısevdi, F., Kırıl, B. & Çomruk, M. (2022). *Arnavutluk ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması. Uluslararası Eğitimde Nitel Araştırmalarda Mükemmellik Arayışı Dergisi (UENAMAD), 1(2), 1-16.*

Giriş

Arnavutluk son yıllarda eğitim sistemini yapılandırma çalışmalarına hız vermiştir. Özellikle 2000 yılından bu yana, Arnavutluk ilk ve orta öğretim kayıtlanma oranında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bununla birlikte, ilk ve orta öğretime erişim için Cinsiyet Eşitliği Endeksi (GPI) 2015'te 1,0'dan 2017'de 0,96'ya düşerek eğitimde cinsiyet eşitliği sıralamasında 57. sıradan 81. sıraya gerilemiştir. Eğitime erişimde yaşanan sorunlar özellikle ülkede yaşayan göçmenlerin özelinde yaşanmaktadır (Institute of Statistics, 2018a; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2018b).

Arnavutluk, Güney Doğu Avrupa'da yer alan, orta-üst düzeyde ekonomik olarak gelişmiş, küçük yüzölçümlü ve 2.9 milyon nüfuslu bir ülkedir. Batıda Adriyatik Denizi ve İyon Denizi ile çevrili olan Arnavutluk, güneyde Yunanistan, doğuda Makedonya ve Kosova, kuzeyde ise Karadağ ile komşudur. Arnavutluk nüfusunun %82,6'sı Arnavut iken, %0,9'u Yunan, %1'i Makedon, Karadağlı ve %15,5'i ise belirlenememiştir. Ülkenin resmi dili Arnavutça'dır ve nüfusunun %98,8'i Arnavutça konuşmaktadır. Diğer konuşulan diller arasında Yunanca, Makedonca, Türkçe ve İtalyanca yer almaktadır. Ülkenin %56,7'si Müslüman, %10'u Katolik, %6,8'i Ortodoks, %2,5'i Ateist, %2,1'i Bektaşi, %5,7'i diğer ve %16,2'i ise belirlenememiştir (Institute of Statistics, 2018a).

Tarih ve kültür açısından oldukça zengin olan Arnavutluk, komünist yönetimin altında olduğu 1946-1992 yılları arasında Avrupa'nın en fakir ve en izole ülkelerinden biri haline gelmiştir. 1990'larda komünizmin çöküşünden bu yana ise Arnavutluk'un, istikrarla büyüyen bir ülke haline geldiği görülmektedir. Demokratik siyasi kurumların ve piyasa ekonomisinin ilerlemesiyle birlikte 2014 yılında Arnavutluk, Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke olarak kabul edilmiştir. Arnavutluk'un Avrupa Birliği aday ülke konumuna ulaşmasından bu yana, birliğe katılım müzakerelerinin başlaması için bir gereklilik olmasının da etkisiyle kamu sektörü reformları sürdürülmüştür. Eğitim reformları, demokrasiyi yerleştirmede ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma için gereken beceri ve yeterlilikleri geliştirmede etkili olmaktadır. Son bölgesel yönetim reformu ile yönetimi yerelleştiren Arnavutluk, 12 bölge ve 61 belediyeye bölünmüştür. Böylece eğitim de dâhil tüm toplum hizmetleri yerel yönetimlerin sorumluluğunda bulunmaktadır. Ülkenin başkenti en büyük ve en gelişmiş şehir olan Tiran'dır. Parlamenter demokrasi ile yönetilen Arnavutluk'ta anayasa 1998'de yeniden düzenlenmiştir. Ülke bu tarihten sonra NATO, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, OECD, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlara da üye olmuştur. Arnavutluk, Avrupa Birliği'ne 2009 yılında başvurmuş ve Temmuz 2014'te aday statüsüne yükselmiştir. Mart 2020 tarihinde ise, Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi'nde Arnavutluk ile katılım müzakerelerine başlanması kararı alınmıştır. Ancak Arnavutluk'un Avrupa Birliği'ne tam üyeliği henüz gerçekleşmemiştir (Institute of Statistics, 2018a; UNESCO, 2017a; Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Avrupa Birliği tam üyeliğine adaylığı sürecinin de etkisiyle Arnavutluk'un ekonomik gelişimi son yıllarda hızlanmıştır. Bu hızlı yükselişe rağmen, sosyal eşitsizlikler, cinsiyet eşitsizliği, medyanın özgürleşmesi ile ilgili konularda hala çözüm bekleyen sorunları vardır. Gayri safi milli hâsıla büyüme oranları yakından incelendiğinde, 2008 yılında %7,5 seviyesinden 2012 yılında %1,4 seviyesine gerileyen Arnavutluk'un, yine de sürdürülebilir büyümenin devam etmesinde başarılı olduğu söylenebilir. Nitekim 2016 yılında büyüme oranı tekrar yükselişe geçmiş ve %3,4 olmuştur. 2017 yılında ise yükselişine devam etmiş ve %3,9 olmuştur. Son olarak 2021 yılında bu oran %8,54'e yükselmiştir (Ministry of Finance, 2018; Institute of Statistics, 2021). Arnavutluk 2021 insani gelişim indeksinde ise 188 ülke içerisinde üst kategori olarak kabul edilen 67. sırada yer almaktadır. Türkiye ise aynı indekste en üst kategori bölümünün 48. sırasında yer almaktadır (United Nations Development Programme [UNDP], 2021). Arnavutluk'un Avrupa Birliği tam üyeliğinin gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu nedenle Arnavutluk eğitim sisteminin diğer Avrupa ülkeleriyle

uyumu çerçevesinde geliştirme çalışmaları hız kazanmıştır. Hatta Arnavutluk'a bu geliştirme çalışmaları için maddi yardımlar da yapılmaktadır (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2017a).

İlk kez PISA (Programme for International Student Assessment) sınavına 2000 yılında katılan Arnavutluk'un sonraki PISA sınavlarında sürekli yükselişte olduğundan bahsedilse de hâlâ sonuçlar oldukça düşüktür (Psacharopoulos, 2017). İlk kez 2003 yılında PISA sınavı değerlendirmesine katılan Türkiye için de sonuçlar pek iç açıcı görünmemektedir. Türkiye'nin PISA sınavına katılım sağladığı yıllarda OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) ortalamasının altında kalmakla birlikte, 2015 PISA sonuçlarına göre 72 ülke arasından ancak 50. sırada kendine yer bulabilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Eğitim, bir ülkenin kalkınması için çok en önemli bir unsurdur. Eğitimin bu öneminden hareketle karar vericiler, eğitim sistemi ile ilgili politikalar geliştirirken diğer ülkelerin eğitim sistemlerini incelemeli ve karşılaştırmalıdır. Eğitim sistemlerinin karşılaştırılması, ülkelerin kendi eğitim sistemlerinin geliştirilmesinde önemli bir yöntem olarak ele alınmaktadır (Erdoğan 2003; Türkoğlu, 1998). Bu bağlamda çalışmada, öncelikle Arnavutluk eğitim sisteminin genel bir görünümü çizilmiş, sistemin temel sorunlarını, öğretmen yetiştirme sistemini, eğitim yönetimi, denetim ve finansman yapısını karşılaştırmalı bir bakış açısı ile irdelemek ve Türkiye'deki eğitim sistemi ile benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Arnavutluk ve Türkiye'nin eğitim sisteminin karşılaştırmalı bir bakış açısı ile değerlendirilmesinin, kuramsal ve uygulama bağlamında önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, veri kaynakları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Türkiye ve Arnavutluk eğitim sistemlerinin karşılaştırılması amaçlanan bu araştırma, karşılaştırmalı bir eğitim araştırmasıdır. Nitel araştırma yöntemi benimsenerek gerçekleştirilen bu çalışmada genel tarama modellerinden karşılaştırmalı tarama modeli kullanılmıştır. Karşılaştırmalı eğitim araştırmaları genel olarak yatay, dikey, problem çözme, örnek olay, tanımlayıcı, açıklayıcı ve değerlendirici yaklaşımlar olarak sınıflanabilir. Bu çalışmada konu ile ilgili alan yazın taranmış, eğitim sistemleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılmıştır. Bu sebeple çalışmada tanımlayıcı ve yatay yaklaşımlar kullanılmıştır (Delibaş, 2007).

Ülkelerin Seçilmesi

Karşılaştırmalı eğitim araştırması olan bu çalışmada, Türk eğitim sistemiyle karşılaştırma yapmak üzere Arnavutluk eğitim sistemi seçilmiştir. Arnavutluk seçilirken amaçlı ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçütler; iki ülkenin de OECD üyesi üyesi ülke olması, iki ülkenin daha önce birlikte bir çalışmada karşılaştırıldığına rastlanılmamış olması ve iki ülkenin de PISA başarı düzeyinin benzer ilerleyiş seyrinde olması olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada, eğitim sistemleri ile ilgili alan yazın taraması yapılmış ve iki ülke ile ilgili dokümanlar toplanmıştır. Veriler nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yöntemi yoluyla toplanmış ve analiz edilmiştir. Toplanan dokümanlar arasında birincil kaynaklar olan kitaplar, akademik dergilerde yayınlanmış makaleler gibi bilimsel kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca, iki ülkenin eğitim bakanlıklarının resmi web siteleri taranmış ve uluslararası kuruluşların web sitelerindeki (OECD, EURYDICE, UNICEF, UNESCO, Dünya Bankası vb.) güncel kaynaklardan da faydalanılmıştır (Kırıl, 2020). Araştırmada kullanılan veriler; belgelere ulaşma, orjinalliğin kontrol edilmesi, belgeleri anlama ve verileri kullanma aşamaları (Yıldırım ve Şimşek, 2011) ile incelenmiş, tablollaştırılmış ve yorumlanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik için; veriler en güncel haliyle toplanmış ve uzman incelemesine sunulmuştur.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde önce Arnavutluk eğitim sistemi açıklanmış; ardından Türk eğitim sistemi ile karşılaştırılarak, benzer ve farklı yönleri ortaya konulmuştur.

Arnavutluk Eğitim Sistemi

1990'lara kadar komünist ülkelerin Marksist ideolojileri çerçevesinde şekillenmiş olan eğitimle ilgili kanunlar, 1990'lerden sonra kapsamlı bir değişime uğrayarak eğitim sisteminin de değişimini sağlamıştır. Bu değişimin tüm eğitim kademelerinde gerçekleşmesi kolay ve kısa sürede olmamış, yaklaşık sekiz yıl sürmüştür. Örneğin, ilköğretim ve lise eğitimi 1995'e kadar eski komünist kanunları çerçevesinde sürdürülmeye devam etmiştir. 1995 yılında kabul edilen yeni eğitim kanunu, 1998, 2007 ve 2012 yılında değişikliğe uğrayarak günümüze kadar ancak son halini alabilmiştir. Arnavutluk'ta bağımsızlığın ilan edildiği 14 Mart 1946 yılından önce nüfusun %85'i okuryazar olmadığı görülmektedir. Bu nedenle dönemin Enver Hoca hükümetinin hedefi halkın cahilliğini yok etmeye yönelik kanunlar çıkarmak olmuştur. Bu çerçevede Enver Hoca hükümeti, 1946 yılında eğitim reformu başlatmıştır. Eğitim reformunun sonuçları 1948-1949 yılında alınmaya başlanmıştır. Öyle ki ilköğretime kayıtlanma oranı %73'e yükselmiştir. 1980'li yılların sonuna kadar tüm eğitim sistemi komünist ideoloji temelinde tasarlanmıştır. Ancak 1990-1995 yılları arasında büyük göç dalgası nedeniyle demografik yapının değişimiyle eğitim sistemi büyük bir geriye gidiş yaşamıştır. Bu dönemde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle yüksek oranda okul terki yaşanmıştır. Eğitim sisteminde yaşanan bu sıkıntılar nedeniyle 1995 yılında yeni bir eğitim kanunu kabul edilmiştir. Arnavutluk Cumhuriyeti'nin imzaladığı uluslararası belgeler çerçevesinde yenilenen eğitim kanununda, çocuk hakları, ailelere yaptırımlar gibi düzenlemelere gidilmiştir (Mehilli, 2016).

Eğitim sistemi reform çalışmaları 2005 ve 2012 arasında hız kazanmış, gerçekleştirilen reformlarla zorunlu eğitim süresi 8 yıldan 9 yıla çıkarılmıştır. Üniversite öncesi eğitim, okul öncesi eğitim, temel eğitim ve orta eğitim olarak üçe ayrılıp kamu ve özel eğitim kurumlarını kapsamaktadır (Sytari, 2017). 2014 yılında ise Arnavutluk, Dünya Bankası'ndan "Eğitimde Mükemmelleşme ve Eşitlik Projesi" kapsamında 75 milyon dolar destek almış ve böylece, sınıfların fiziksel durumunda ülke genelinde iyileştirme ile birlikte etkili müfredat çalışmaları gerçekleştirilerek, eğitim reformunda yeni bir döneme adım atılmıştır (UNESCO, 2017a). Arnavutluk eğitim sisteminin temel amacı "Üniversite Öncesi Eğitim Kanunu"nun ikinci maddesinde, bireyin ruhsal özgürleşmesinin, beden bakımından sağlıklı gelişiminin ve sosyal gelişiminin sağlanması olarak ifade edilmektedir (Pre-University Education System Law, 1995). Komünist yönetimin çöküşünden sonra Arnavutluk eğitim sisteminin amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik olarak öncelikle, temel eğitime kayıt oranlarını yükseltme mücadelesi verilmiştir. Eğitim düzeyine göre 2019-2022 yılları arasındaki öğrenci sayıları Tablo 1'de verilmiştir (Institute of Statistics, 2022).

Tablo 1

2019-2022 Yılları Arasındaki Öğrenci Sayıları

Eğitim Kademesi	2019-2020	2020-2021	2021-2022
Anaokulu	294.879	286.486	278.138
İlkokul	162.170	158.528	154.140
Ortaokul	132.709	127.958	123.998
Lise	109.533	107.989	103.467
Üniversite	130.264	123.797	123.880
Toplam	829.555	804.758	783.623

Kaynak: Institute of Statistics, 2022.

Tablo 1 incelendiğinde 2019-2020 akademik yılından 2021-2022 akademik yılına kadar tüm eğitim seviyelerinde azalma olduğu görülmektedir. 829.555 olan toplam öğrenci sayısı 783.623'e kadar düşmüştür. Bu durumun temel sebebi olarak 2013 ile 2019 tarihleri arasında Arnavutluk nüfusunun %1,2 oranında azalması gösterilebilir. Nitekim Avrupa Birliği üyeliğine aday ya da aday adayı olan ülkelerden Avrupa Birliği üye ülkelerine göç etmek için 2008'den 2018'e kadar oturma izni alan 310.000'den fazla nüfusun beşte biri (%20,2'si) Arnavutluk vatandaşıdır (Eurostat, 2020). Son durumda 2021-2022 akademik yılında Arnavutluk eğitim kademelerine göre kayıtlanma oranları Tablo 2'de gösterilmektedir (Institute of Statistics, 2022).

Tablo 2

2021-2022 Akademik Yılı Öğrenci Kayıtlanma Oranları

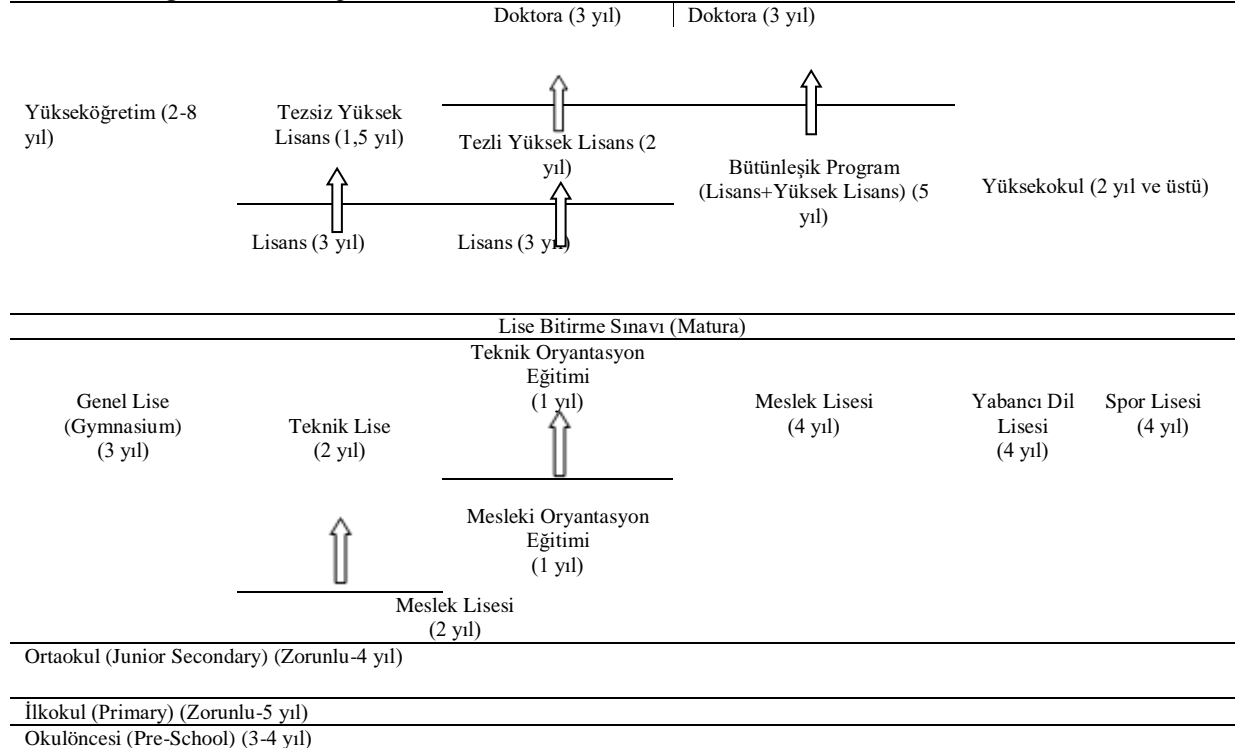
Eğitim Kademesi	Kayıtlanma Oranı
Temel Eğitim	95,7
Lise	94,4
Üniversite	61,3

Kaynak: Institute of Statistics, 2022.

Tablo 2’de görüldüğü üzere en az kayıtlanma oranı üniversite düzeyinde iken, en yüksek kayıtlanma oranı zorunlu eğitimin de sonucu olarak temel eğitim düzeyinde gerçekleşmiştir. Arnavutluk’ta eğitim-öğretim yılı genellikle eylül ayında başlamakta ve haziran ayında sona ermektedir. Eğitim-öğretim yılı iki yarıyla ayrılmıştır. Tatiller ise yaz tatili, Noel tatili, yılbaşı tatili ve milli bayramlardan oluşmaktadır. Zorunlu temel eğitimde eğitim-öğretim yılı 165 iş gününden oluşmaktadır. Liselerde ise zorunlu temel eğitimden farklı olarak 175 iş gününden oluşmaktadır. Ayrıca Arnavutluk’ta tüm eğitim seviyelerinde eğitim-öğretim, pazartesten cumaya haftanın 5 günü gerçekleştirilmektedir. Sınavlar her yarıyı sonunda yapılmaktadır (UNESCO, 2007). Arnavutluk’ta zorunlu eğitim 2004 yılında gerçekleştirilen büyük çaplı reformlar sonucu 8 yıldan 9 yıla çıkarılmıştır. Arnavutluk’un bu değişikliği yapmasındaki en önemli neden, Avrupa ülkeleriyle uyumu yakalayabilmek olmuştur. Arnavutluk’ta, Tablo 3’te görüleceği üzere, çocuklar genellikle okula altı yaşında başlarlar. Okulöncesi eğitim 3-6 yaş arası öğrencileri kapsamakta ve zorunlu değildir. 6-14 yaş arası öğrenciler ise 9 yıllık zorunlu temel eğitimi tamamlamaktadırlar. Öğrenciler lise eğitimine ise genellikle 14 yaşında başlamakta, 18 ya da 19 yaşına kadar devam etmektedirler (Talka ve Iseni, 2013; Pre-University Education System Law, 1995; Center for Democratic Education, 2006). Arnavutluk eğitim sistemi yapısı Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3

Arnavutluk Eğitim Sistemi Yapısı

Kaynak: UNESCO, 2017a.

Tablo 3 incelendiğinde, zorunlu eğitimin ilkökul ile başladığı anlaşılmaktadır. Arnavutluk’ta 8 yıllık zorunlu eğitim 1960’lı yıllarda komünist rejim döneminde başlatılmıştır. Bu dönemde izin verilen tek yabancı dil Rusça olmuştur. Ders kitapları olarak Rusya’dan gelen kullanılmış kitaplardan yararlanılmıştır. Ana dilde olmayan bu ders kitaplarına rağmen eğitimde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Örneğin 1939’da tüm eğitim düzeylerindeki toplam öğrenci sayısı 60.000’den az iken,

1987'de 750.000'den fazlaya ulaşmıştır. Temel eğitim mezunlarının oranı ise 1980'de %39 iken, 1990'da %73'e yükselmiştir (Mullahi ve Dhimitri, 2015). Arnavutluk'ta eğitim sistemi üniversite öncesi eğitim kanununun 16. maddesi gereğince dört seviyeden oluşmaktadır. Bunlar; okulöncesi eğitim, zorunlu temel eğitim (ilkokul + ortaokul), lise ve yükseköğretim seviyeleridir (Pre-University Education System Law, 1995).

Okul Öncesi Eğitim

Arnavutluk Cumhuriyeti'nde okulöncesi eğitim, eğitim sisteminin ilk seviyesidir. Anaokulları, okul öncesi eğitimi gerçekleştiren kurumlardır. Okulöncesi eğitim kurumları, ebeveynlerle iş birliği içinde çocukların kişiliklerinin eğitimini ve gelişimini amaçlamakta, öğrencileri temel eğitime hazırlamaktadır. Anaokullarında 3-6 yaş grubundaki çocukların okula kaydedilmesi ebeveynlerin isteği doğrultusunda yapılmaktadır. Anaokulları tüm yıl boyunca çalışır. Anaokulları ücret karşılığında yiyecek servis edebilmektedirler. Hizmet veren anaokulları için ücretler Arnavutluk Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir (Pre-University Education System Law, 1995).

İlköğretim (Zorunlu Temel Eğitim)

Zorunlu temel eğitim, öğrencilerin zihinsel, yaratıcı, pratik ve fiziksel becerilerini geliştirmeyi, kişiliklerini korumayı, genel kültür ve sosyal eğitim ile ilgili temel bilgileri aktarmayı amaçlamaktadır. Zorunlu temel eğitim iki aşamadan oluşur ve 5+4 olarak uygulanmaktadır. Zorunlu eğitimin ilk 5 yılı "seviye 1", ikinci 4 yılı ise "seviye 2" olarak isimlendirilmektedir. Fiziksel ve zihinsel engelli öğrenciler de zorunlu eğitim kapsamında yer almaktadır (Talka ve Iseni, 2013; Pre-University Education System Law, 1995; Center for Democratic Education, 2006). Zorunlu temel eğitim, tam zamanlı okul veya yarı zamanlı okul şeklinde olabilmektedir. Yarı zamanlı okullar, zorunlu temel eğitimi tamamlamamış ve 16 yaşından küçük öğrenciler içindir. Bu tür yarı zamanlı okullar, Eğitim Bakanlığı'nın ilgili talimatlarına uygun olarak çalışmaktadır (Pre-University Education System Law, 1995).

Lise Eğitimi

Lise eğitimi; ülkenin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel gelişimine aktif katkılarını teşvik etmek amacıyla yapılmaktadır. Öğrencileri, kişilik ve potansiyeli ile uyumlu ve eksiksiz bir şekilde geliştirmeyi amaçlamakta; üniversiteye veya meslek edinmelerini sağlayarak hayata hazırlamaktadır. Lise eğitimi, okulun çeşitli özelliklerine göre, tam zamanlı ve yarı zamanlı olarak yürütülmektedir. Lise eğitimi, öğrencilerin sayısı, iklim ve çevre koşulları göz önünde bulundurularak, birleştirilmiş sınıflarda yapılabilmektedir. Bu gibi durumlarda izin Eğitim Bakanlığı tarafından verilmektedir (Pre-University Education System Law, 1995).

Arnavutluk'ta lise eğitimi okul türüne bağlı olarak üç yıldan dört yıla kadar bir süreyi kapsamaktadır. Okul türleri genel, mesleki ve spor ve yabancı dil liseleri olarak gruplanmaktadır. Meslek liseleri öğrencilere genel ve mesleki eğitim sunmaktadır. Meslek liseleri öğrencileri meslek hayatına veya ileri düzey meslek eğitimine hazırlamaktadır. Genel liselerin eğitim süresi ise 3 yıldır ve başarılı öğrencilere bu sürenin sonunda lise diploması verilmektedir. Arnavutluk'ta meslek yüksekokulu eğitimi üniversite olarak kabul edilmeyen, lise sonrası eğitim kurumlarında verilmektedir. Meslek yüksekokulu eğitiminin süresi iki yıldan az değildir (UNESCO, 2017a).

Yükseköğretim

Arnavutluk'ta üniversite eğitimi hizmeti, üniversiteler (fakülte ve bölümler), sanat akademileri ve yüksek beden eğitimi enstitüleri tarafından verilmektedir. Üniversiteler, lisans, uzmanlık ve doktora çalışmaları sunan eğitim ve bilim kurumlarıdır. Üniversitelerde eğitim süresi üç ila altı akademik yıldan oluşmaktadır. Yüksek lisans eğitimi bir yıl ile iki yıl, doktora eğitimi ise üç yıl ile beş yıl arasında değişmektedir. Tıp, diş hekimliği, eczacılık, mimarlık ve veterinerlik lisans eğitim programlarının tamamlanması altı yıl sürerken, diğer lisans eğitim programlarının tamamlanması en az üç yıl sürmektedir. Arnavutluk'ta üniversite düzeyinde akademik yıl ekim ayında başlar ve haziran ayında sona ermektedir. Üniversitede akademik yıl her biri on beş hafta süren iki yarıyıldan oluşmaktadır (UNESCO, 2007).

Arnavutluk'ta liseyi başarıyla bitiren öğrenciler üniversite eğitimi alabilmek için Matura adı verilen bir sınava girmek zorundadırlar. Arnavutluk meclisinin 2007 yılında "Üniversite Eğitimi" yasasını onaylamasıyla Arnavutluk, üniversitelerde Avrupa'da ortak bir yükseköğretim alanı yaratmak için ortaya çıkan "Bolonya Süreci" çerçevesinde akreditasyon sürecini başlatmıştır. Bu gelişmelere rağmen, bilimsel araştırma, yüksek lisans ve doktora çalışmaları Arnavutluk eğitim sisteminde en zayıf halka olmaya devam etmektedir (Mehilli, 2016).

Arnavutluk Eğitim Sisteminin Sorunları

Gerçekleşen rejim değişikliği sürecinde, eğitim sisteminde elde ettiği ilerlemeye rağmen, Arnavutluk'un, Avrupa Birliği ve daha gelişmiş eğitim sistemlerine göre hala standartlardan uzak olduğu söylenebilir. Örneğin, Arnavut öğrencilerin ortalama 8,6 yıl süren eğitim süresi, Arnavutluk'u Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin birçoğunun arkasına yerleştiren bir rakamdır. Bu değerlendirmeye göre, Arnavutluk AB ortalamasından yaklaşık 6 yıl daha az ortalama eğitim süresine sahiptir. Zorunlu temel eğitime katılım artırılmış olsa da diğer eğitim düzeylerinde okullaşma oranları AB ortalamasına göre oldukça düşüktür. Düşük okullaşma oranları ise ekonomik yapının bir sonucudur. Sonuç olarak Arnavutluk'ta eğitim sistemi hâlihazırda işgücü piyasasındaki değişen ihtiyaçlara uymamaktadır (Center for Democratic Education, 2006).

Eğitimdeki sınırlı kamu harcamaları, okullaşma maliyetinin ailelerle paylaşılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu unsur, yoksul ailelerden gelen çocukların okula devam etmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Gayri Safi Milli Hasıladan eğitime ayrılan kamu harcamalarının oranları, 1995'te %3.7, 2004'te %3.1, 2013'te %3.44, 2016'da %3.95 ve 2017'de ise %2.19 olarak gerçekleşmiştir. Arnavutluk eğitim harcamaları yıllar içinde çok değişmemekle birlikte, 2017 yılında öğrenci sayısındaki düşüşe paralel olarak en alt düzeye gerilemiştir. 2017 yılı eğitim kamu harcama oranı AB ülkelerinin Gayri Safi Milli Hasıladan eğitime ayrılan kamu eğitim harcamalarından (AB ortalaması %5) çok daha düşüktür (Psacharopoulos, 2017). Eğitime ayrılan düşük kamu harcamalarının bir sonucu olarak Arnavutluk'ta sınıflar genellikle kalabalıktır. Öte yandan, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç ile kentlerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı da oldukça fazladır. Tüm bu sebepler Arnavutluk'ta eğitim kalitesi üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır (Center for Democratic Education, 2006; UNESCO, 2018a; World Bank, 2018).

Arnavutluk'ta tüm bu gelişmeler nedeniyle "2004-2015 Eğitim Reformu" planlaması yapılmıştır. Üniversite öncesi eğitim kademelerinin kalitesini iyileştirmek amacıyla gerçekleştirilen reform planlamasında müfredat ve ders kitabı reformları başlatılmıştır. Eğitim kalitesinin iyileştirilmesine yönelik reform planlamasının yöneldiği hedefler: Öğretmenlerin ve okul müdürlerinin mesleki gelişim sisteminin kurulması, üniversitelerde öğretmen yetiştirme sisteminin reformu, öğretim ile ilgili araştırmaların finansmanı, okulların iyileştirilmesi ve eğitim yönetimi reformu şeklindedir (Center for Democratic Education, 2006).

Arnavutluk, eğitim politikalarını geliştirme ve Avrupa ile uyumlu hale getirme konusunda son yıllarda daha da istikrarlı bir ilerleme kaydetmiştir. Arnavutluk, "2015-2020 Ulusal Kalkınma ve Entegrasyon Stratejisi" kararları çerçevesinde "Üniversite öncesi eğitim stratejisi" belgesini Ocak 2016'da resmen onaylayarak, 21. yüzyıl becerilerini temel alan müfredat yenileme çalışmaları ve öğretmen eğitimini yeniden tasarlama konularında eğitim sisteminin modernizasyonunu taahhüt etmiştir. Üniversite öncesi eğitim stratejisi kararları önceki eğitim stratejileri üzerine inşa edilmiş olup belirlenen hedefler (1) Geliştirilmiş, daha şeffaf ve siyasetten arındırılmış öğretmen ve okul müdürü işe alımı; (2) Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve okul öncesi eğitimde kalitenin artırılması; (3) Arnavut çocuklarına yaşam boyu beceriler kazandırmayı amaçlayan, 21. Yüzyıl becerilerini temel alan gözden geçirilmiş bir müfredat; (4) Ulusal öğrenci değerlendirme uygulamasının kurumsallaştırılması; (5) İyileştirilmiş ders kitabı kalitesi; (6) Öğretmenler ve okul müdürlerine yönelik ulusal hizmet içi eğitiminin sağlanması; (7) Daha kapsayıcı sınıf uygulamalarının benimsenmesi; (8) Merkeziyetçilikten uzak bir eğitim yönetiminin benimsenmesi şeklindedir (Wort, Pupovci ve İkononi, 2019).

Eğitim sisteminin iyileştirme çalışmalarının önemli olması kadar bir diğer önemli nokta da var olan durumun ortaya konulmasıdır. PISA sınavlarının önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamda kullanma becerisini ölçmek için OECD tarafından yapılan PISA sınavına Arnavutluk ilk kez 2000 yılında katılmıştır. Arnavutluk PISA

sınavına 2000 yılının ardından 2009, 2012 ve 2015'te katılmıştır. Arnavutluk PISA sonuçları katılım yılları itibariyle ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerlemeye rağmen, Arnavutluk PISA sonuçları hala OECD ortalamasına göre düşük düzeydedir. Tablo 4'te, Arnavutluk'un 2000, 2009, 2012, 2015 ve 2018 yıllarında PISA'dan matematik, fen bilimleri ve okuma ortalama puanları listelenmiştir (Psacharopoulos, 2017).

Tablo 4

Arnavutluk'un Katıldığı PISA Sonuçları

PISA Sınavına Katılım Yılı	Sıralamadaki Yeri	Fen Bilimleri Puanı	Okuma Puanı	Matematik Puanı	Ortalama
2000	60	376	349	381	369
2009	66	391	385	377	384
2012	57	397	394	394	395
2015	55	427	405	413	415
2018	55	417	405	437	419,7

Kaynak: OECD, 2018; Psacharopoulos, 2017

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Arnavutluk, PISA'daki eğitim performansını kademeli olarak geliştirmiştir. Bu durum öğrencilerin öğrenme çıktılarındaki gelişmenin bir göstergesidir. Arnavutluk PISA sonuçları öğrencilerin cinsiyetleri çerçevesinde değerlendirildiğinde kızların tüm disiplinlerde erkeklerden daha iyi performans göstermesi ise ilgi çekici bir sonuç olmuştur (Psacharopoulos, 2017).

Arnavutluk'ta Eğitim Finansmanı

Arnavutluk eğitim finansmanı, parlamento tarafından onaylanan yıllık harcama bütçesi ile belirlenmektedir (Center for Democratic Education, 2006). Arnavutluk'ta eğitim harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki payı yıllar itibariyle farklılaşmıştır. Arnavutluk kamu harcamalarının içerisinde eğitim harcamalarının payının 1995-2017 yılları arasındaki değişimi Tablo 5'te verilmiştir (UNESCO, 2018a).

Tablo 5

Arnavutluk Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Payı

1995	1996	2003	2013	2015	2016	2017
11,4	11,5	10,3	12,12	11,32	13,6	7,52

Kaynak: UNESCO, 2018a.

Tablo 5'te yer alan Arnavutluk kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarının payı yıllar itibariyle incelendiğinde en üst seviyeye 2013 yılında, en düşük seviyeye ise 2017 yılında ulaştığı anlaşılmaktadır. Arnavutluk Parlemantosunu tarafından onaylanan toplam eğitim bütçesi merkezi ve yerel bütçeden oluşmaktadır. Yerel bütçe, Eğitim Bakanlığı toplam bütçesinin yaklaşık %80'inden oluşmaktadır. Maaş ve sosyal fon ödemeleri ise yerel bütçe harcamalarının yaklaşık %71'ini oluşturmaktadır. Yerel bütçedeki maaş ve sosyal fon ödemeleri için yapılan harcamalar, Eğitim Bakanlığı tarafından planlanmakta ve yerel yönetim organları tarafından yönetilmektedir. Yerel eğitim bütçesinin maaş ve sosyal fon ödemeleri için ayrılan kısmının iyi yönetilmesinden belediyeler sorumludur. Belediyeler bu fonları başka amaçlar için kullanma hakkına sahip değildir. Eğitim yatırımları, yerel bütçeden ayrılan maaş ve sosyal fon harcamalarının yanında bir diğer yerel bütçe harcama kalemini oluşturmaktadır. Eğitim yatırımı harcamaları yerel eğitim bütçesi harcamalarının, 2003'te yaklaşık %23'ünü, 2005'te yaklaşık %15'ini ve 2006'da yaklaşık %18'ini kapsamaktadır (Center for Democratic Education, 2006).

Eğitim personeli sayısındaki değişiklikler her okul yılının başında ve yıl boyunca demografik hareketler sonucunda eğitim müdürlüklerinin talebi üzerine sadece Eğitim Bakanlığı tarafından yapılır. Eğitim yatırım masrafları eğitim müdürlükleri tarafından takip edilir. Eğitim müdürlükleri ayrıca, ders kitapları, laboratuvar ekipmanları, tebeşir, mobilya, harita gibi okullar için gerekli öğretim materyalleri ve diğer okul ihtiyaçlarını da belirler ve ihtiyaçların karşılanmasını takip eder. Toplam eğitim bütçesinin merkezi bütçe kısmı ise, Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı, yüksekokul ve üniversitelerin giderlerini kapsamaktadır (Center for Democratic Education, 2006).

Arnavutluk'ta okulların bütçesi, Bütçe Kanunu ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olarak, belediyeler tarafından yönetilir. Arnavutluk okulları, kamu bütçesinin yanında, öğretim programlarının uygulanması ile ilgili durumlarda, yasal düzenlemelere uygun olarak, maddi gelir sağlamak için ekonomik faaliyetler gerçekleştirebilmektedir. Eğitim kurumları gelirlerinin bir kısmını bir yıldan diğerine devretme hakkına da sahiptir (Pre-University Education System Law, 1995). Arnavutluk'ta tüm kamu eğitim kurumları hizmetlerini ücretsiz olarak sağlamaktadır. Üniversite öncesi eğitim düzeyinde özel eğitim kurumları da vardır ve bunlar hizmetlerini ücrete dayalı olarak sağlamaktadır. Tam gün eğitim verilen kamu anaokullarında ise, yerel yönetim birimlerinin uyguladığı ücret tarifelerine göre belirlenen yemek ücreti talep edilmektedir (Pre-University Education System Law, 1995). Yükseköğretim kurumlarının finansman kaynakları arasında devlet bütçesi, öğrenci harçları, üçüncü şahıslar tarafından verilmiş veya yapılan araştırmalardan elde edilen gelirler, bağışlar, bilimsel faaliyetler, uluslararası projeler, ikili veya çok taraflı anlaşmalar, özel fonlar bulunmaktadır. Kamu yükseköğretim kurumlarında öğrenim ücretleri bakanlar kurulu kararları ile belirlenir. Üniversiteler öğrenim ücretlerini kullanma biçiminden bağımsızdır. Öğrenim ücretleri, yükseköğretim kurumlarının finansmanının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Center for Democratic Education, 2006).

Arnavutluk Eğitim Yönetiminin Yapısı

Arnavutluk'ta eğitim yönetimi üç düzeyde gerçekleştirilmektedir. Merkezi eğitim yönetimi düzeyi, Eğitim Bakanlığı, Parlamento Eğitim ve Kültür Komitesi ve Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır. Yerel eğitim yönetimi düzeyi, Bölgesel Eğitim Müdürlükleri, Belediyeler, Belediye Meclisleri ile Eğitim ve Sağlık Dairelerinden oluşmaktadır. Son olarak, okul eğitim yönetimi düzeyi ise, öğretmenler kurulu, veli konseyi, okul müdürü ve yardımcılarından oluşmaktadır (UNESCO, 2017b).

Eğitim Bakanlığı, eğitim sisteminin ulusal düzeyde yönetilmesinden sorumludur. Eğitim Bakanlığı'nın görevleri, meclis ve hükümet tarafından onaylanan yasaların ve diğer düzenlemelerin uygulanması, denetim, müfredatın düzenlenmesi ve onaylanması, eğitim planlaması, eğitim sisteminin geliştirilmesi, eğitim finansmanıdır. Eğitim Bakanlığı'nın üniversite öncesi eğitimle ilgili yetki ve sorumluluklarına ek olarak, yükseköğretimle de ilgili yetki ve sorumlulukları vardır. Yükseköğretim yasalarının uygulanması, yönetimi ve denetimi, Eğitim Bakanlığı'nın yetkisindedir. Eğitim Bakanlığı ayrıca, ilk ve orta dereceli okulların açılması, birleşmesi ve kapanması gibi kararları alır, üniversitelerin kurulmasına karar verir, yükseköğretim finansman standartlarını hazırlar. Belediyeler, yerel yönetim olarak, bölgelerindeki eğitim kurumlarıyla iş birliği yapmakta ve eğitim kurumlarının bina bakım ve yenileme hizmetleri, öğretmen taşımacılığı gibi belirli hizmetlerin finanse edilmesine katılmaktadır (UNESCO, 2007).

Okul yönetim organları ise okul yönetim kurulu ve okul müdüründen oluşmaktadır. Okul yönetim kurulu, yıllık çalışmalarla ilgili planı onaylar. Böylece yıllık okul faaliyetlerine ve yatırımlarına karar verir. Ayrıca okulda var olan boş öğretmenlik ve okul müdürü pozisyonunu doldurmak için ilana çıkar. Öğretmen ve okul müdürü adayları hakkında görüş bildirir. Okul müdürü ise okulda planlanan çalışmaların yürütülmesinden ve müfredatın uygulanmasından sorumludur. Okul müdürlerinin sorumlulukları arasında öğretmenlerin ve çalışanların denetlenmesi, hizmetiçi eğitim çalışmalarının teşvik edilmesi, öğretmenler kurulu toplantılarının yapılması, okul zümre çalışmalarının yönlendirilmesi de yer almaktadır (UNESCO, 2007).

Arnavutluk'ta Eğitim Yöneticisi Atama

Arnavutluk'ta eğitim kurumu yöneticisi, okulda görevli olan öğretmenlerden müdür adayları olarak başvuranların, yine kurum içerisinde oluşturulan kurullar tarafından seçilmesi ile belirlenmektedir. Her eğitim kurumunun veli, öğrenci, öğretmen, yerel yönetim ve toplum temsilcilerinden oluşan bir eğitim kurulu vardır. Okul eğitim kurulu, kurum eğitiminin sorunsuz bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunur. Kurum eğitim kurulunun yönetici atama görevi de dâhil tüm görevleri; kurumun kısa dönem ve yıllık planını onaylamak, eğitim kurumunun finansmanı için harcama planını onaylamak, eğitim kurumu tarafından geliştirilen müfredatı onaylamak, eğitim kurumu müdür ve öğretmenlerinin atama ve görevden alınması ile ilgili kararlara katılmak şeklindedir (Eurydice, 2018).

Eğitim kurumlarında ayrıca tüm öğretmenlerin doğal üyesi olduğu bir öğretmenler kurulu bulunmaktadır. Öğretmenler kurulu, kurumun faaliyetlerini yönlendirmek için görev yapan bir

yönetim danışmanlık organıdır. Öğrenci kurulu, öğrencilerin haklarını koruyan ve destekleyen ve okulun ilerlemesine yardımcı olan bir diğer yönetim danışma organıdır. Öğrenci kurulu başkanı öğrenciler tarafından doğrudan ve gizli oyla seçilir. Öğrenci kurulu başkanı asistan öğretmen seçimi, kurum müdürü seçimi gibi önemli kararlara katılmaktadır (Eurydice, 2018).

Arnavutluk eğitim kurumlarındaki boş kurum müdürlüğü pozisyonları, açık bir rekabet ortamı oluşturulması için ilan edilmektedir. Kurum müdürlüğü başvuruları kurum eğitim kurulu tarafından değerlendirilir. Kurum eğitim kurulu başkanlığını, öğretmenler kurulu tarafından belirlenen temsilci öğretmen yürütmektedir. Kurum eğitim kurulunun eğitim kurum müdürlüğü için gerçekleştirilecek olan değerlendirme prosedürlerini Eğitim Bakanlığı belirlemektedir. Değerlendirme sonucunda başarılı olan aday, kurum müdürü olarak görev yapmaktadır (Eurydice, 2018).

Arnavutluk Öğretmen Yetiştirme Sistemi

Arnavutluk Üniversite Öncesi Eğitim Gelişimi Stratejisi'nde (2014-2020) rapor edildiği üzere, Arnavutluk'un kamu ve özel üniversite öncesi eğitim kurumlarında, 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde 37.943 öğretmen istihdam edilmiştir (Tablo 6). Öğretmenlerin istihdam koşulları hükümet ve öğretmen sendikaları arasında müzakere edilen toplu sözleşmelerle belirlenmektedir (Ministry of Education, 2014). 2014-2015 eğitim öğretim yılı öğrenci ve öğretmen sayısı Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6

2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılı Öğrenci, Okul ve Öğretmen Sayısı

Birey/ Kurum	Toplam		Okulöncesi		İlköğretim		Lise	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel
Öğrenci	545.436	40.509	77.154	5.340	342.765	20.643	125.517	14.526
Okul	3.297	272	1.751	106	1.372	121	381	116
Öğretmen	34.193	3.750	4.150	345	22.905	1872	7.138	1.533

Kaynak: UNESCO, 2017a.

Tablo 6 incelendiğinde, Arnavutluk eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin %90'ının devlet okullarında görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Arnavutluk eğitim kurumlarında, okulöncesi, ilköğretim ve lise kademesi öğretmenliği için en az dört yıllık eğitim fakültelerinden mezun olunması gerekmektedir. Son zamanlarda bazı fakülteler ise, okul öncesi öğretmenliği için üç yıllık bir eğitim programı da oluşturmuştur (UNESCO, 2007). Arnavutluk'ta öğretmen eğitimi, özel ve kamu yükseköğretim kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu yükseköğretim kurumları eğitim düzeyine göre öğretmen yetiştirmede görev paylaşımı yapmıştır ve her üniversite belli bir eğitim düzeyinde öğretmen yetiştirmeye odaklanmıştır. Örneğin okulöncesi öğretmenleri ile ilköğretimin ilk düzey öğretmenlerinin eğitimi, Durrës, Elbasan, Gjirokastër, Korça, Shkodër ve Vlora üniversitelerindeki eğitim fakülteleri tarafından yürütülmektedir. İlköğretimin ikinci düzey öğretmenlerinin eğitimi, Elbasan, Gjirokastër, Korça, Shkodër ve Vlora üniversitelerindeki eğitim fakültelerinde yürütülmektedir. Lise düzeyi branş öğretmenlerinin yetiştirilmesi Tiran Üniversitesi, Cirokastre, Korça ve İşkodra'da gerçekleştirilmektedir. Beden eğitimi öğretmenleri ise Tiran Spor Üniversitesi'nde yetiştirilmektedir. Arnavutluk'ta farklı düzeylerde öğretmenlerin eğitimi için 16 program sunan 13 özel üniversite de bulunmaktadır (Eurydice, 2018).

Tüm öğretmenlerin eğitim kurumlarında öğretmen olarak atanabilmek için üniversite eğitimi şartının yerine getirilmesinden sonra ise meslek sınavına girmesi gerekmektedir. Eğitim Hizmetleri Merkezi, öğretmen sertifikasyonu için ülke genelinde yapılan öğretmenlik yeterlik sınavını yönetir. Öğretmenlik yeterlik sınavı, yılda iki kez Tiran'daki Eğitim Hizmetleri Merkezinde, temmuz ayında (ilk oturum) ve kasım-aralık aylarında (ikinci oturum) gerçekleştirilir (Eurydice, 2018).

Öğretmenlik mesleki yeterlik sınavının kazanılmasının ardından ise öğretmenlerin hizmet öncesi eğitim alması gerekmektedir. Hizmet öncesi öğretmen eğitimi için oluşturulan müfredat, üç temel disiplin grubunu kapsamaktadır. Bunlar, eğitime yardımcı diğer disiplinler, pedagojik ve psikolojik disiplinler (mesleki konular için pedagoji, psikoloji ve öğretim yöntemleri) ve öğretim uygulamasıdır. Tüm üniversiteler öğretmenlik hizmet öncesi eğitimini vermektedir. Hizmet öncesi eğitim süresi üç yıldır (UNESCO, 2007).

Aday öğretmenler eğitim kurumlarında öncelikle asistan öğretmen ünvanı ile çalışmaktadır. Asistan öğretmenliğe kabul, okul müdürüne bağlı bir komisyon tarafından kararlaştırılır. Bu komisyon okul müdürü, iki öğretmen, bir uzman öğretmen, okul aile birliği başkanı olmak üzere beş üyeden oluşmaktadır. Bu komisyon, Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kriterlere göre öğretmen adaylarını değerlendirmektedir. Değerlendirme sonunda başarılı olan aday “geçici aday öğretmen” olarak atanmaktadır. Geçici aday öğretmen bir yılın sonunda okul müdürünün değerlendirmesi ile “daimî öğretmen adayı” olarak görevlendirilmektedir (Pre-University Education System Law, 1995).

Arnavutluk'ta öğretmenler görev süreleri boyunca edindikleri tecrübe ve aldıkları eğitimlerle kariyer basamakları çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutularak, buldukları kariyer basamağı çerçevesinde çeşitli ünvanlar alabilmektedir. Bu ünvanlar öğretmenlere iş tecrübeleri, eğitimleri (belgelendirilmiş) ve ilgili yeterlilik kategorisi için sınavın başarılı bir şekilde geçilmesiyle verilmektedir. Öğretmenlik kariyer basamağı üç seviyeden oluşmaktadır. Öğretmenler bu kariyer seviyelerine 5, 10 ve 20 yıllık öğretim deneyiminden sonra ulaşabilmektedir. 5 yıllık deneyimden sonra kalifiye öğretmen, 10 yıllık deneyimden (en az 5 yıllık kalifiye öğretmenlik ünvanı gereklidir) sonra uzman öğretmen ve 20 yıllık deneyimden (en az 10 yıl uzman öğretmenlik ünvanı gereklidir) sonra ise usta öğretmen olunabilmektedir (Eurydice, 2018).

Arnavutluk'ta Eğitim Denetimi

Arnavutluk eğitim kurumlarının denetiminden sorumlu olan kurumlar, Ulusal Eğitim Ajansı ve Devlet Eğitim Denetimi Kurumudur. Arnavutluk'ta eğitim denetimi sistemi, kurum içi ve kurum dışı denetim şeklinde oluşturulmuştur. Kurum dışı denetim Ulusal Eğitim Ajansı ve Devlet Eğitim Denetimi Kurumu aracılığıyla gerçekleştirilirken, kurum içi denetim, okul öz-değerlendirmesi, öğrenci değerlendirme, öğretmen değerlendirme aracılığıyla yürütülmektedir. Devlet Eğitim Denetimi Kurumu kamu ve özel eğitim kurumlarındaki hizmet kalitesini değerlendirir, denetler ve tavsiyede bulunur. Değerlendirme süreci; eğitim kurumu yönetimi, uygulanan müfredatın kalitesi, öğretme ve öğrenme süreçleri, öğrencilere yönelik özen, okul iklimi ve etik, öğrenim çıktılarının değerlendirilmesini içermektedir (Eurydice, 2018).

Devlet Eğitim Denetimi Kurumunun denetim sonuçlarına dayanarak, en iyi uygulamalar ve öğretmenler ödüllendirilmektedir. Devlet Eğitim Denetimi Kurumu ayrıca iyi eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması için tavsiye kararı da alabilmektedir. Eğitim denetiminin kurum içi mekanizması olarak yapılan okul öz-değerlendirmesi, okul performans belgesi çerçevesinde yapılır. Yıllık okul performans belgesi, açık ve ölçülebilir eğitim göstergelerine dayanmaktadır. Okul performans belgesinde; öğrencilerin 9 yıllık eğitimi (olgunluk testi), son beş yıldaki Matura (üniversiteye giriş sınavı) sınavları not ortalaması, son üç yılın Arnavut dili, matematik ve yabancı dil sınav sonuçları, bölgesel ve/veya uluslararası düzeyde kazanılan projeler, yıl boyunca öğretmenlerin devamsızlık oranı, okul yılı boyunca toplam öğrenme saatlerine kıyasla öğrencinin devamsızlık yüzdesi, akademik yıl sonundaki kayıtlı öğrenci sayısının, yıl başlangıcındaki kayıtlı öğrenci sayısına oranı, okul müdürlerinin/öğretmenlerinin profesyonel eğitim kuruluşu üyeliklerinin yüzdesi, öğrencilerin memnuniyet oranı (öğrenci anketi), öğretmenlerin memnuniyet oranı (öğretmenlerin anketi), velilerin memnuniyet oranı (ebeveynlerin anketi) gibi bilgiler yer almalıdır (Eurydice, 2018).

Okul performans belgesinde ülkedeki tüm okullar için geliştirilen standart kriterlerinin yanı sıra, bölge eğitim müdürlüklerinin önceliklerine göre daha fazla kriter eklenebilmektedir. Arnavutluk'ta bu değerlendirme kriterleri çerçevesinde değerlendirilen okulların değerlendirilme sonuçları kamuoyuna açıklanmakta ve sonuçlar çerçevesinde okul sıralaması oluşturulmaktadır. Okul sıralaması, okulların belirlenen alanlarda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Sıralama, bölgesel düzeyde ayrı ayrı yapılmaktadır (Eurydice, 2018).

Arnavutluk'ta tüm bu denetim uygulamalarının yanında, ulusal düzeyde öğrencilerin girdikleri sınavlar da birer dış denetim sistemi aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede öğrenciler 5., 9. ve 12. sınıfı bitirdikten sonra bitirme sınavına girmektedir. Ulusal düzeyde yapılan bitirme sınavlarının düzenlenmesi, yönetilmesi ve değerlendirilmesini Eğitim Hizmetleri Merkezi yapmaktadır. Bitirme sınavlarının 5.sınıf düzeyinde uygulanması ilk kez 2016 yılında gerçekleştirilmiştir (Eurydice, 2018).

Arnavutluk ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması

Geçmişleri nedeniyle birbirinden farklı olan Arnavutluk ve Türkiye, günümüzde Avrupa Birliği'ne üyelik başvuruları nedeniyle, benzer uyum yasaları düzenlemektedirler. Bu uyum yasalarının eğitim sistemlerine yansımaları zaman almaktadır. Bu nedenle iki ülke eğitim sistemleri arasında hala farklılıklar vardır. Benzer ve farklı uygulamalar çerçevesinde iki ülke eğitim sisteminin karşılaştırılması Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7*Arnavutluk ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması*

Karşılaştırılan Unsur	Arnavutluk	Türkiye
Okul sayısı	3297	67.125 okul (Milli Eğitim İstatistikleri, 2020-2021 yılı, 2022)
Öğrenci sayısı	650.153	18.085.900 (Milli Eğitim İstatistikleri, 2020-2021 yılı, 2022)
Öğretmen sayısı	34.193	1.112.305 (Milli Eğitim İstatistikleri, 2020-2021 yılı, 2022)
Eğitimin Amaçları	Arnavutluk eğitim sisteminin temel amacı; bireyin ruhsal özgürleşmesini, beden bakımından sağlıklı gelişimini ve sosyal gelişimini sağlamaktır.	Türk milli eğitimin temel amacı; ülkesine karşı görev ve sorumluluklarını bilen, beden, zihin, ahlak ve duygu bakımından sağlıklı gelişmiş bir kişiliğe sahip bireyler yetiştirmek (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).
Eğitim dönemi	2 dönemdir.	2 dönemdir.
Ders yapılan işgünü	Zorunlu temel eğitim 165 iş günü; Liselerde 175 iş günü	Tüm okul türlerinde aynı olmak üzere 180 işgünüdür. (Okulöncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2014; Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013)
Okulöncesi eğitim	Anaokulu eğitimi vardır ve zorunlu değildir.	Anaokulu eğitimi vardır ve zorunlu değildir (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961).
İlkokul	Zorunlu- 5 yıl	Zorunlu- 4 yıl
Ortaokul	Zorunlu- 4 yıl	Zorunlu 4 yıl
Zorunlu eğitim	Zorunlu eğitim 9 yıldır ve 5+4 şeklinde kademelendirilmiştir.	Zorunlu eğitim 12 yıldır ve 4+4+4 şeklinde kademelendirilmiştir (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961).
Ortaöğretime yerleştirme sınavı	"Provimet e Lirimit" adında zorunlu eğitim sonunda bitirme sınavı yapılmaktadır.	Var-zorunlu değil- LGS (lise yerleştirme sınavı) sınavına göre öğrenciler nitelikli okullara yerleştirilmekte, yerleştirilmeyenler adrese dayalı olarak liselere yerleştirilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretime Geçiş Yönergesi, 2018).
Ortaöğretim bitirme sınavı	Ortaöğretim bitirme sınavı "Matura" yapılmaktadır.	Yoktur (Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretime Geçiş Yönergesi, 2018).
Ortaöğretim	Zorunlu değildir. 3-5 yıl	Zorunludur. 4 yıl (Örgün veya açık liselerle tamamlanabilir)
Ortaöğretim okul türleri	Genel liseler, meslek liseleri, yabancı dil liseleri ve spor liseleri	Anadolu liseleri, meslek liseleri, imam hatip liseleri, güzel sanatlar ve spor liseleri, sosyal bilimler ve fen liseleri
Yükseköğretim örgütleri	Üniversiteler, Fakülte, Sanat akademileri ve Yüksek beden eğitimi enstitüleri Lisans: 3-6 yıl Önlisans: 3 yıl	Üniversiteler, Fakülteler, Enstitüler, Yüksekokullar, Konservatuvarlar, Meslek yüksekokulları, uygulama ve araştırma merkezleri (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973) Lisans: 4-5-6 yıllık ve Önlisans: Meslek yüksekokulları
Lisansüstü eğitim süreleri	Yüksek lisans: 1-2 yıl Doktora: 3-5 yıl	Yüksek Lisans: 2 yıl Doktora: 4 yıl
Üniversiteye giriş	Üniversiteye giriş için merkezi bir sınav yapılmaktadır.	Üniversiteye giriş için merkezi bir sınav yapılmaktadır (Yükseköğretim Kanunu, 1981).
Eğitim yönetimi	Eğitim yönetimi yerelleştirilmiştir.	Eğitim yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi düzeyde yürütülür (Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011).
Özel okullar	Eğitim çoğunlukla devlet tarafından yürütülür az sayıda özel okul vardır. Özel öğretimin toplam öğrenci içindeki payı %7,4'tür.	Eğitim çoğunlukla devlet tarafından yürütülmektedir. Özel öğretimin toplam öğrenci içindeki payı %8,6'tır (Milli Eğitim İstatistikleri, 2022).
Eğitimin finansmanı	Eğitimin finansmanı hem merkezi yönetim hem de yerel düzeyde karşılanır.	Eğitimin finansmanı merkezi yönetim tarafından karşılanır (Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011). Okul Aile Birliği, döner sermaye, bağışlardan elde edilen gelirler vardır (Okul Aile Birliği Yönetmeliği, 2012)
Öğretmen yetiştirme	Öğretmen olmak için dört yıllık eğitim fakültesi mezunu olmak, merkezi bir yeterlik sınavından başarılı olmak ve üç yıllık bir hizmet öncesi eğitim almak gerekmektedir.	Dört yıllık eğitim fakültesi mezunu olmak veya dört yıllık fakülte eğitiminin sonrasında/sırasında pedagojik formasyon almak gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği, 2015).
Yönetici seçilme	Okul yöneticileri okul düzeyinde oluşturulan kurul tarafından seçilir.	Okul yöneticileri Milli Eğitim bakanlığı tarafından seçilir (Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Atama Yönetmeliği, 2018).
Resmi ve dini tatiller	Tatiller yaz tatili, Noel tatili, yılbaşı tatili ve milli bayramlardan oluşmaktadır.	Tatiller yaz tatili, yılbaşı tatili ve milli bayramlardan oluşmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013; Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2014)

Tablo 7'den anlaşılacağı üzere Arnavutluk zorunlu eğitim süresi toplam 9 yıldır ve 5+4 olarak kademelendirilmiştir. Türkiye'de ise 2012 yılında gerçekleştirilen düzenlemeye göre zorunlu eğitim 12 yıldır ve 4+4+4 olarak kademelendirilmiştir (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961). Arnavutluk'ta her kademe sonunda ulusal sınavlar yapılırken, Türkiye'de liseye girişte kısmen sınav uygulaması söz konusudur. Ancak Arnavutluk'taki uygulamanın aksine Türkiye'de lise bitirme sınavı uygulaması yoktur. Üniversiteye girişte ise her iki ülkede de merkezi bir sınav yapılmaktadır.

Arnavutluk eğitim sisteminin sorunlarına bakıldığında en önemli sorunun Türkiye'de olduğu gibi eğitim hizmet kalitesindeki bölgesel eşitsizlikler olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında, Türkiye'de yaşanan terör olayları ve arazi yapısı dikkat çekerken, Arnavutluk'ta şehirlere doğru yaşanan hızlı göç dikkat çekmektedir. Arnavutluk'ta eğitim sistemi merkezden Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen politikalar doğrultusunda yürütülür. Türkiye'de de eğitim sistemi merkezden yönetilmektedir. Bu açıdan Arnavutluk Eğitim Bakanlığının yapısı ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ancak Arnavutluk'ta son yıllarda yerleşmeye gidilmiş ve merkezi politikalar çerçevesinde yerel yönetimlere özerklik verilmiştir. Arnavutluk'ta eğitim yönetiminin yerleşmesi ile Arnavutluk eğitim yönetimi ve Türk eğitim yönetimi yapısının farklılaştığı söylenebilir. Tablo 7'de özetlenen farklı uygulamalardan biri de Arnavutluk'ta öğretmen yetiştirme sistemidir. Aslında Arnavutluk öğretmen yetiştirme sisteminin, Türkiye'den hem benzer hem de farklı olduğu söylenebilir. Mesleki yeterlik sınavının yapılması açısından benzer olsa da atama yöntemi açısından farklıdır.

Yönetici atama ile ilgili iki ülkenin birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Arnavutluk'ta eğitim yöneticileri, Eğitim Bakanlığı yönetici olarak atanabilme şartları çerçevesinde, kurum içinden yapılan başvurular arasından, yine kurum içinde oluşturulmuş Kurum Eğitim Kurulu tarafından, seçilip, atanmaktadır. Türkiye'de de yönetici olarak atanabilme şartlarını, Millî Eğitim Bakanlığı belirlemektedir. Ancak, adayların seçimi ve ataması Arnavutluk'tan farklı olarak merkezi düzeyde yapılır. Bu çerçevede Türkiye'de yöneticilik yazılı ve sözlü sınavları yapılmaktadır (Eğitim Kurumlarına Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği, 2018). Türkiye'de, Arnavutluk'tan farklı olarak kurum müdürlerinin öğretmen görevlendirme ve görevlerine son verme yetkileri yoktur.

Denetim sistemleri açısından bakıldığında Arnavutluk'ta olduğu gibi Türkiye'de de okul müdürleri öğretmen denetimi yapma yetkisine sahiptir. Bu yönüyle iki ülke eğitim denetimi yapısı benzese de birçok açıdan farklılıkların olduğu söylenebilir. Merkezi düzeyde Türkiye'dekine benzer şekilde Arnavutluk Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi denetim kurumu vardır. Ancak merkezi düzeyde sadece standartlar belirlenmektedir. Bu çerçevede Arnavutluk'ta eğitim denetiminin daha çok yerel yönetimler tarafından yapıldığı sonucuna varılabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Dünyadaki ülkelerin neredeyse tamamı, gelecekteki olan gençler için eğitimsel çıktıları geliştirmeye çalışmaktadır. Bu gelişim için ülkeler, eğitim sistemlerinde düzenleme yapmakta ve en iyi uygulamaların arayışına girmektedirler. Karşılaştırmalı eğitim yöntemleri ile en iyi uygulamalar belirlenebilmektedir. Ancak her en iyi uygulama her ülkede geçerli veya gerekli olmayabilmektedir. Bir başka durum ise en iyi ve en gerekli olan uygulamaların sürekli değişime uğramak zorunda kalmasıdır. Dolayısıyla bugünkü en iyi olarak görülen uygulamalar bile yarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalabilmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada, Türkiye ve Arnavutluk eğitim sistemleri, eğitim sistemi yapısı, eğitim sistemindeki genel sorunlar, eğitim yönetimi, finansmanı, denetimi, okul yönetimi ve öğretmen yetiştirme sistemi başlıkları altında ele alınmış ve iki ülkenin eğitim sistemlerinin benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Karşılaştırma yapmak için Arnavutluk'un seçilme sebebi PISA sınav sonuçlarına göre iki ülkenin de birbirine yakın sıralamalarda ve yükseliş trendinde olmasıdır. Bir diğer sebep ise iki ülkenin de bağımsızlıklarını elde ettikten sonraki süreçte okur-yazarlık oranının düşüklüğü gibi benzer ülke eğitim sistemi sorunlarına sahip olmasıdır.

Arnavutluk'un Türk eğitim sisteminde olduğu gibi birtakım sorunlarının olduğu görülmektedir. Arnavutluk'un eğitim sistemindeki en önemli sorunun Türkiye'de olduğu gibi eğitim hizmet kalitesinde iyileştirmelere olan ihtiyaçtır denilebilir. Arnavutluk'un Türkiye'ye göre eğitim sisteminin modernleşme süreci çok daha yeni başladıysa da nüfusun az olmasının ve küçük bir ülke olmasının da

verdiği avantajla eğitim yönetiminin yerleştirilmesi ve Avrupa Birliği adaylığı ile eğitim kalitesinin artırılma çalışmalarının daha hızlı gerçekleştirilme zorunluluğuyla Arnavutluk gelecekte belki de Türkiye'nin bir adım önüne geçebilecektir.

Türkiye'de mevcut eğitim politikalarının gereği olarak uygulanan ve en çok da genç nüfusun yoğun olmasının bir sonucu olan merkezi sınavlar, toplumun tamamının eğitimini göz ardı edecek sonuçlara sebep olmaktadır. Çünkü sınavları kazanan sınırlı sayıdaki bireyin daha iyi koşullarda ve daha iyi meslekler için yetiştirilmesini sağlamaktadır. Sınav odaklı eğitim sistemi yarışmacı bir eğitim anlayışını beraberinde getirebilmektedir. Yarışmacı eğitim anlayışına odaklanan sınav odaklı eğitim uygulamaları ise ülke gençliğine; hayatın sadece ezberci bir öğrenme yöntemiyle önündeki sınavları aşmak ve rakiplerini geçmek olduğu yanılgısını yüklemektedir. Nitekim Gedikoğlu (2005); Yılmaz ve Altınkurt (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da eğitimde yaşanan sorunlarından birisinin "ezbercilik" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ezberci ve sınav odaklı rekabet aileleri ve öğrencileri dersanelere ve kurslara yönlendirmektedir. Böylece dersane ve özel okullar dev sektörler haline gelmişlerdir. Sınav odaklı eğitim sisteminin oluşturduğu bu ekonomik kazanç sektörleri sınav odaklılıktan vazgeçiş zorlaştırmaktadır. Oysa öğrencileri ezbercilikten uzak tutan, analitik düşünerek sorunlara çözümler bulabilmelerini sağlayan eğitim sistemlerine sahip ülkeler bilim ve teknolojide ilerleyebilmektedirler.

Bu çerçevede karşılaştırmalı eğitim sistemi analizlerinin yapılması oldukça önemlidir. Bu analizler daha iyi bir eğitim sistemi geliştirme sürecinde yol gösterici olabilmektedir. Alan yazın incelendiğinde araştırmacıların (Bakioğlu, 2018; Balcı, 2018; Dal, Tekin ve Kırıl, 2019; Kırıl ve Kırıl, 2009; Tanrısevdi ve Kırıl, 2018; Türkoğlu, 2016; Yavuzkurt ve Kırıl, 2019; gibi) karşılaştırmalı eğitim araştırmaları çalışmalarına ilgilerinin giderek arttığı görülmektedir. Araştırmacılar Türkiye özelinde mevcut eğitim sistemi uygulamalarını inceleyerek farklı ülkelerdeki uygulamalarla karşılaştırmalar yapmakta ve bu karşılaştırmalarla Türk eğitim sistemine yönelik öneriler geliştirmektedirler. Bu öneriler Türkiye'nin coğrafi yapısı, kültürel özellikleri, demografik özellikleri, yetişmiş insan gücü ihtiyacı ve niteliği gibi birbirinden farklı özelliklerin dikkate alınmasıyla uygulamaya geçirilebilir. Bu bağlamda Arnavutluk'un merkezi yönetimden uzaklaşma çabaları ve bu çabaların sonuçları daha yakından incelenebilir ve Türkiye özelinde değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra lise bitirme sınavlarının Arnavutluk üniversite yerleştirme sisteminin bir parçası olması durumunun eğitim sistemlerini ezbercilik ve seçme sınavlarına hazırlık maratonundan uzaklaştırması da bir diğer dikkatle incelenmesi gereken uygulamadır. Belki de Türk eğitim sisteminin sınavlar sisteminden kurtulmasına doğru giden yolda Arnavutluk eğitim sistemi iyi uygulamaları örnek olarak ele alınabilir. Örneğin Arnavutluk eğitim sisteminde "5 yıllık deneyimden sonra kalifiye öğretmen, 10 yıllık deneyimden sonra uzman öğretmen ve 20 yıllık deneyimden sonra ise usta öğretmen olma" sistemi, Türk eğitim sistemine de uyarlanabilir. Çünkü Türk eğitim sisteminde uzman öğretmenlik sınav dâhilinde yapılmakta, bu sınava da öğretmenlerin olumlu tutum göstermedikleri söylenebilir (İş ve Birel, 2022). Arnavutluk ve Türkiye'de görevli öğretmen ve okul yöneticileriyle eğitim sistemlerinin sorunlarını veya farklı konularını içeren çalışmalar yapılarak, sonuçlar karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Bakioğlu, A. (2018). *Karşılaştırmalı eğitim yönetimi/PISA'da başarılı ülkelerin eğitim sistemleri*. Nobel.
- Balcı, A. (2018). *Karşılaştırmalı eğitim dünya ülkelerinden örneklerle*. Anı.
- Center for Democratic Education. (2006). *Education in Albania: Indicators and trends*. tarihinde https://www.unicef.org/albania/National_Dossier_Education-2006EN.pdf Erişim tarihi: 22.11.2018.
- Dal, S., Tekin, Y. F. ve Kırıl, B. (2019) Türkiye ile Endonezya, Estonya, Yeni Zelanda ve Yunanistan öğretmen yetiştirme, eğitim yönetimi ve denetimi sistemlerinin karşılaştırılması. *The Journal of Academic Social Science*, 7(94), 540-556.
- Delibaş, H. (2007). Türkiye, İngiltere, Almanya ve Finlandiya biyoloji öğretmeni yetiştirme programlarının karşılaştırılması [*Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*]. Ankara Üniversitesi.
- Dışişleri Bakanlığı. (2022). <https://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-kunyesi.tr.mfa> Erişim tarihi: 10.10.2022.
- Eğitim Kurumlarına Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği. (2018). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180621-8.htm> Erişim Tarihi: 25.09.2022.

- Erdoğan, İ. (2003) Karşılaştırmalı eğitim: Türk eğitim bilimleri çalışmaları içinde önemsenmesi gereken bir alan. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 265-283.
- Eurydice. (2018). <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/albania/albania> Erişim tarihi: 25.11.2018.
- Eurostat. (2020). <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/10361659/KS-03-20-002-EN-N.pdf/26f0dc16-4a08-2707-f8d5-8b1b84794169> Erişim tarihi: 24.10.2022.
- Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği sürecinde Türk eğitim sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 66-80.
- Institute of Statistics. (2022). <http://www.instat.gov.al/media/10321/albania-in-figures-2021.pdf> Erişim tarihi: 09.09.2022.
- Institute of Statistics. (2018a). <http://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/population/publication/2018/population-in-albania-1-january-2018/> Erişim tarihi: 22.11.2018.
- Institute of Statistics. (2018b). <http://www.instat.gov.al/en/themes/labour-market-and-education/education/publications/2018/education-enrollment-statistics-2017-2018/> Erişim tarihi: 22.11.2018.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). <http://www.mevzuat.gov.tr.pdf>. Erişim Tarihi: 11.09.2022.
- İş, A. ve Birel, F. K. (2022). Öğretmenlik meslek kanununa ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(84), 1967-1990.
- Kırıl, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kırıl, B. ve Kırıl, E. (2009). Japonya ilköğretim sistemi ile Türkiye ilköğretim sisteminin karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 53-65.
- MEB. (2018). PISA nedir? http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 Erişim Tarihi: 05.09.2022.
- Mehilli, M. (2016). Albanian legal framework on education and education as part of the country development. *Journal of Educational and Social Research*, 6(2).
- Millî Eğitim Bakanlığı İstatistikleri. (2018). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017-2018. http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327 Erişim Tarihi: 20.09.2022.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013). https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf Erişim Tarihi: 11.09.2022.
- Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. (2014). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm> Erişim Tarihi: 02.09.2022.
- Millî Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği. (2012). <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1532.pdf> Erişim Tarihi: 10.09.2022.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretime Geçiş Yönergesi. (2018). https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/03134342_Yonerge2019.pdf Erişim Tarihi: 01.09.2022.
- Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği. (2015). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20694&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 15.09.2022.
- Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). Resmî Gazete. Yayın Tarihi: 14.06.1973. Sayısı: 14574. Numarası: 1739.
- Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110914-1.htm> Erişim Tarihi: 23.08.2022.
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği. (2018). Resmî Gazete Tarih: 21.06.2018. Resmî Gazete Sayı: 30455.
- Ministry of Education. (2014). *Strategy on Pre-University Education Development 2014-2020*. https://www.academia.edu/11411662/STRATEGY_ON_PRE-UNIVERSITY_EDUCATION_DEVELOPMENT_2014-2020_Draft Erişim tarihi: 24.11.2018.
- Ministry of Finance. (2018). *Economic Reform Programme 2018-2020*. http://www.financa.gov.al/wp-content/uploads/2018/06/Economic_Reform_Programme_2018-2020-1.pdf Erişim tarihi: 22.11.2018.

- Mullahi, A. & Dhimitri, J. (2015). Education issues in a totalitarian state (case of Albania). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 4103-4107.
- OECD. (2018). https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_ALB.pdf Erişim tarihi: 11.09.2022.
- Pre-University Education System Law. (1995). <http://en.umt.edu.al/docs/Education%20Law%20in%20Albania.pdf> Erişim tarihi: 22.11.2018.
- Psacharopoulos, G. (2017). Albania The Cost of Underinvestment in Education: And ways to reduce it. https://www.unicef.org/albania/2017_ALB_Underinvestment_in_education-en.pdf Erişim tarihi: 23.11.2018.
- Sytari, E. (2017). Demokrasiye geçiş sonrası Arnavutluk'ta din eğitimi (1991-2016) [*Yayınlanmamış Doktora tezi*]. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Talka, E. & Iseni, A. (2013). Challenges of change in compulsory educational system. *Anglisticum Journal (IJLLIS)*, 2(3), 65-72.
- Tanrısevdi, F. ve Kırıl, B. (2018). Çin ve Türk eğitim sisteminin karşılaştırılması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 223-240.
- Türkoğlu, A. (2016). *Karşılaştırmalı eğitim dünya ülkelerinden örneklerle*. Anı Yayıncılık.
- UNDP. (2021). <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-insani-gelisme-raporu> Erişim tarihi: 11.09.2022.
- UNESCO. (2007). *World Data on Education. 6th edition*. <http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Albania.pdf> Erişim tarihi: 22.11.2018.
- UNESCO. (2017a). *Albania Education Policy Review: Issues and Recommendation Extended Report, UNESCO Section of Education Policy August 2017*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002592/259245e.pdf> Erişim tarihi: 22.01.2022.
- UNESCO. (2017b). *Albania Education Policy Review: Issues and Recommendations April 2017*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002479/247993e.pdf> Erişim tarihi: 09.11.2018.
- UNESCO. (2018a). <http://uis.unesco.org/en/country/al> Erişim tarihi: 22.11.2018.
- UNESCO. (2018b). Situation analysis of Education in Albania: toward SDG4 Education 2030. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266100> Erişim tarihi: 20.11.2020.
- World Bank. (2018). <http://documents.worldbank.org/curated/en/581881485943732892/Albania-PISA-2015-brief> Erişim tarihi: 22.11.2018.
- Wort, M., Pupovci, D. & Ikononi, E. (2019). Appraisal of the Pre-University Education Strategy 2014-2020 Final Report. UNICEF Albania support to the Ministry of Education, Sports and Youth in conducting an appraisal of the current Strategy of Pre-University Education 2014-2020. <https://www.unicef.org/albania/reports/appraisal-pre-university-education-strategy-2014-2020> Erişim Tarihi: 20.10.2022.
- Yavuzkurt, T. ve Kırıl, B. (2019). Kanada, Bulgaristan ve Türkiye öğretmen yetiştirme, eğitim yönetimi ve denetimi sistemlerinin karşılaştırılması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 667-684.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2011). Öğretmen adaylarının Türk eğitim sisteminin sorunlarına ilişkin görüşleri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 942-973.
- Yükseköğretim Kanunu. (1981). Resmî Gazete. Yayın Tarihi: 06.11.1981. Sayısı: 17506. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> Erişim Tarihi: 05.12.2022.